הלכה · משנה תורה · מפרשים · מגדל עוז · ספר זמנים

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות שופר וסוכה ולולב

רבנו שם טוב אבן גאון

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

מגדל עוז על משנה תורה, הלכות שופר וסוכה ולולב

רבנו שם טוב אבן גאון

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/מגדל-עוז-על-משנה-תורה-הלכות-שופר-וסוכה-ולולב/
הקובץ נוצר ב־16 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611161422 של הספרייה.

תוכן העניינים

פרק א 4
הלכה א 4
הלכה ג 4
הלכה ה 4
פרק ב 4
הלכה א 4
הלכה ב 5
הלכה ה 5
הלכה ח 6
פרק ג 6
הלכה א 6
הלכה ד 6
הלכה ה 8
פרק ד 8
הלכה א 8
הלכה ה 8
הלכה יא 9
הלכה יב 9
הלכה יג 9
הלכה טז 9
פרק ה 10
הלכה א 10
הלכה ד 10
הלכה ה 10
הלכה ו 10
הלכה ז 11
הלכה יא 11
הלכה יז 12
הלכה כג 12
פרק ו 12
הלכה א 12
הלכה יא 12
הלכה יב 13
הלכה יג 14
הלכה יד 14
פרק ז 14
הלכה א 14
הלכה ג 15
הלכה ז 16
הלכה ח 16
הלכה יג 17
הלכה יט 17
הלכה כד 17
פרק ח 17
הלכה א 17
הלכה ב 18
הלכה ד 18
הלכה ה 18

פרק א

הלכה א

וכל השופרות פסולין חוץ מקרן הכבש. א"א הפריז על מדותיו אלא מצוה בכפופין ואם תקע בשל יעל יצא. (חסר):

הלכה ג

ואין בקול דין גזל. א"א ואפילו יהיה בו דין גזל יום תרועה יהיה לכם מ"מ הכי איתא בירושלמי (הסופר השמיט):

וכן שופר של עולה עד תקיעה של מצוה. פ' ראוהו ב"ד (דף כ"ח):

שופר של ר"ה עד בזויות עליו. פ' יו"ט של ר"ה (דף ל"ב):

הלכה ה

שיעור השופר כדי שיאחזנו עד שלא במינו פסול עד הרי זה כשר. פרק ראוהו בית דין:

כתב הראב"ד ז"ל לא הסכים לירושלמי והכי גרסינן וכו' עכ"ל: **ואני** אומר אפשר שהסכים עם הירושלמי ופירשו יפה על דרך הבבלי בנשתייר רובו פרק ראוהו ב"ד וכלשון רבותיו נ"ע גמרא מתני' דשופר שנסדק וכר' נתן דאמר ניקב וסתמו במינו כשר ועלה א"ר יוחנן והוא שנשתייר רובו ואם מעכב את התקיעה לדברי הכל פסול כמתני' וגם כן פסקו ר"ח ובה"ג ורוב הגאונים ורבותינו בעלי התוס' ז"ל ואם בודאי יחלקו הבבלי והירושלמי גם ברוך יהיה כי כמה פעמים כתבתי שהסכימו הראשונים לסמוך על הבבלי לפי שרבינא ורב אשי שסידרו הבבלי היו יודעין ורגילין בירושלמי ואילו היו מקובלים שכן הלכה היו קובעים אותה בבבלי. שוב מצאתי להרמב"ן ז"ל הסכים כן בספר המלחמות שלו והאריך בפירוש עכוב התקיעה והירושלמי ואין להוסיף על דבריו ור"מ ז"ל לא חשש להאריך כדרכו שקראו משנה תורה ואינו מאריך אבל מקצר ומפרשיו יפרשו דבריו על דרך שפירשו התלמוד:

קדחו בזכרותו עד סוף הפרק. פ' ראוהו בית דין (דף כ"ז):

פרק ב

הלכה א

הכל חייבין לשמוע עד משוחררים. סוף פרק ראוהו בית דין (דף כ"ט) וריש מסכת ערכין ובהרבה מקומות:

אבל נשים ועבדים וקטנים פטורין. פ"ק דקדושין (דף כ"ט):

מי שחציו עבד וחציו בן חורין וכו'. סוף פ' ראוהו בית דין (דף כ"ט):

הלכה ב

כל מי שאינו חייב בדבר עד השומע מהם לא יצא. פ' ראוהו בית דין:

אנדרוגינוס מוציא וכו'. פרק ראוהו ב"ד:

כתב הראב"ד ז"ל זהו לדעת מי שאומר וכו' וחציו בן חורין עכ"ל: **ואני** אומר תא חזי מאי גברא רבא אתא לאשמעינן דהלכתא כר' יוסי דסבר במתני' דסוף פרק הערל (דף ע"ג) דאנדרוגינוס ספק הוא אם זכר אם נקבה כדאמרי בי רב התם וכדשמואל דאמר נמי התם ליתא לברייתא דתני בשם ר' יוסי בריה בפני עצמה מקמי מתני' ומסיק לה היכא דמיתעקרא מתני' כי התם וכן אזלא סוגיין כולה בפרק המפלת גמרא מתני' דהמפלת טומטום או אנדרוגינוס זכר ודאי ונקבה ודאית להוציא טומטום ואנדרוגינוס וסתם מתני' דריש מס' ערכין נמי הכי איתא דתנן טומטום ואנדרוגינוס מעריכין אבל לא נערכין שאינו נערך אלא הזכר ודאי ונקבה ודאית וכן פסק ר"מ ז"ל פ"ב מהלכות אישות ולא השיגו שם ראב"ד ז"ל. ועתה מה ראה על ככה בלשון השגה זאת או מה אשיב שואלי דבר על דעתו דהא קיימא ברייתא דשופר פרק ראוהו בית דין הכין כלשון ר"מ ז"ל אות באות וכן פסקו ר"י בן גיאת ור"י אלפס ז"ל בהלכות. וקושית הראב"ד ז"ל ממי שחציו עבד וחציו בן חורין כבר היא מתורצת מלשון הגמרא סוף פרק ראוהו ורש"י ז"ל ושאר המפרשים פירשוה יפה דוק ותשכח:

טומטום אינו מוציא עד מבן חורין שיתקע לו. פרק ראוהו בית דין (דף כ"ט):

המתעסק לא יצא עד יתכוין שומע ומשמיע. פ' יום טוב של ר"ה (דף ל"ד) ופ' ראוהו בית דין:

הלכה ה

מי שתקע עד את הרבים ידי חובתן. פרק ראוהו בית דין (דף כ"ט):

יום טוב של ר"ה עד כדי שילמדם. פרק יו"ט של ר"ה (דף ל"ד):

ומותר לגדול להתעסק עמהן עד משום שבות: כתב הראב"ד ז"ל דברי ר' אליעזר וכו'. זה הדרך ישר בעיני עכ"ל: **ואני** אומר כבר כתב ר"י אלפס ז"ל פרק ראוהו ב"ד גמרא מתניתין דשופר של ר"ה הדרכים האלה ולפי ההלכה יש לשניהם פנים ואין לי ראיה להכריע ביניהם ואלו ואלו דברי אלהים חיים הם. אמנם בשבת הסמוכה ליו"ט שכתב הראב"ד ז"ל לא ידעתי מאין לו אלא א"כ רוצה לבא בו מדרך הסברא לפרשה כן שכן דרך העולם להרגיל עצמן במצוה סמוך לזמן חובתה, ולפי הירושלמי שהוא נמשך אחריו בפסק שלו אינו אלא ביו"ט שחל להיות בשבת דגרסינן ומתעסקין שילמדנה אמר ר' אלעזר מתני' בגדול וביו"ט של ר"ה שחל להיות בשבת ותני כן מלמדין לתקוע בשבת

לקטן שהגיע לחינוך וקא קרי ליה גדול ואין מעכבין מלתקוע ביו"ט לקטן שלא הגיע לחינוך ע"כ. ושמא קרוב לודאי אני אומר שהעמיק לשונו מן הירושלמי לאשמועינן מילתא אגב אורחיה שלא באד"ו ר"ה ודברי פי חכם חן. ור"מ ז"ל הלך בדרך רבותיו נוחי נפש ועל דרך הבבלי שלא חילק זה החילוק וכבר כתבתי כמה פעמים טעם סמיכתו על הבבלי בהיותו חולק על הירושלמי:

הלכה ח

כשגזרו שלא לתקוע עד סוף הפרק. פרק י"ט של ר"ה (דף ל"ד):

כתב הראב"ד ז"ל ההפוכין שהפך זה המחבר וכו' תוקעין כל הסמוך לה עכ"ל: **ואני** אומר לו חשש רבינו הראב"ד ז"ל לדעת דעת ר"מ ז"ל ורבותינו לפירוש מקדש ומדינה אשר פי' בפירוש המשנה לא יקראנו מבלבל ולא יחשדנו טועה או שוכח באותה משנה ראשונה דפרק יו"ט של ר"ה וז"ל שם. כבר ביארנו כמה פעמים שהמקדש נקרא כל עיר ירושלים והמדינה נקראת כל שאר עיירות שבגבולין עכ"ל. ובזה יתוקן כמה וכמה קושיות שהקשו רבותינו בעלי התוס' וגדולים ז"ל על משנה זאת לפי פירש"י שפירש המשנה כפשוטה על דרך זה שהבין הראב"ד ז"ל אבל פי' ר"מ ז"ל מדברי הקבלה נאמר וכך כתב הר"ם מקוצי ז"ל:

פרק ג

הלכה א

כמה תקיעות חייב אדם לשמוע עד כדי להסתלק מן הספק. פרק י"ט של ר"ה (דף ל"ג):

הלכה ד

שיעור תרועה כשתי תקיעות שיעור שלשה שברים כתרועה: כתב הראב"ד ז"ל כל זה שיבוש המעתיק היה וכו' תקיעה כשלש תרועות עכ"ל: **ואני** אומר הראב"ד ז"ל עומד בשיטת ריב"ם והעומדים בשיטתו מרבותינו בעלי התוספות ז"ל שפירשו כי כל יבבא שלשה טוטין הן והשלש יבבות הן כשיעור התקיעה שהן ט' טוטין וע"פ הירושלמי שאני עתיד לכתוב בעז"ה ומתני' תני שיעור תקיעה כג' תרועות ר"ל אחת מג' תרועות דהיינו ט' טוטין כדקתני סיפא שיעור תרועה כג' יבבות וכל יבבא ג' טוטין שנמצא שיעור התקיעה והתרועה ט' טוטין כל אחת ואחת מהן וכן הסכימו רבים. אמנם רש"י ז"ל פי' ג' יבבות ג' כחות בעלמא כל שהן ופירשו המפרשים ז"ל לדעתו על פי הירושלמי שכל כח הוא טוט אחד שהוא יבבא אחת ולפי זה נמצא שיעור דתרועה ג' טוטין כדקתני סיפא שיעור תרועה כג' יבבות ומתוך כך נמצא שיעור התקיעה ט' טוטין כדקתני ברישא

שיעור תקיעה כג' תרועות כמו שפירש ריב"ם ז"ל והא אסיקנא בגמרא דהאי משנה פרק יו"ט של ר"ה דתנא ברא ותנא דמתני' נמי לא פליגי דהיינו בשיעור תקיעה ברישא ואסיקנא נמי אסיפא בשיעור תרועה ודאי פליגי וממילא דרש"י וריב"ם ז"ל פליגי וכלשון הירושלמי דגרסינן איזו היא תרועה ר' חנניא ור' מונא חד אמר כהדין טרימוטא וחד אמר תלת רקיקין ע"כ, ואמר ז"ל כי רש"י גורס דקיקין בדל"ת וריב"ם ז"ל גורס רקיקין בריי"ש והראב"ד ז"ל נמשך בשיטת ריב"ם ז"ל כמו שכתבתי ואחרי אשר ביררתי דעת הראב"ד ז"ל צריך אני לברר דעת ר"מ ז"ל. ודע כי אני נהייתי להבין דעתו ונחליתי ימים לפי שקבלתי שטת הלכה על דרך זה וכשראיתי לשון ר"מ ז"ל לא מצאתי ידי ורגלי מפני שהיה קשה עלי חדא שהיה מהפך לשון המשנה מה שאין דרכו ועוד פתח לפרושי שיעור תרועה ותלאה בשתי תקיעות ואנחנו לא ידענו שיעור התקיעה מדבריו לא בתחלה ולא בסוף, ועוד כתב לשון שברים כתנא דברייתא והניח לשון יבבות דתנא דמתניתין וכבר כתבתי פ"ב לגבי אנדרוגינוס דקיי"ל בפרק הערל כשמואל דאמר ליתא לברייתא מקמי מתניתין היכא דמתעקרא מתני' כי הכא דאסיקנא דאסיפא ודאי פליגי ועוד דהא פ"ק גמרא מתני' דהעושה סוכתו כמין צריף אמר ליה אביי לרב יוסף וכי שבקת מתניתין ועבדת כברייתא. עוד היאך כתב דשיעור תרועה כשתי תקיעות מנא ליה והוא דאמר כמאן דאי כתנא דמתני' הא אמר שיעור תקיעה כג' תרועות ואי כתנא דברייתא הא אמר שיעור תקיעה כתרועה וכ"ש שלא אמר כחד דירושלמי. ועוד כשתדקדק דבריו ז"ל יעלה בידך שיעור התקיעה כחצי תרועה שהוא כשיעור שבר וחצי והוא פירש בפי' זאת המשנה שיעור תקיעה כדי ג' תרועות ר"ל כי שיעור כל התקיעות הוא כשיעור כל התרועות והם שלשה עכ"ל. וא"כ אתמהה אטו תקיעה לחצאין קתני שיעורה וממאן שמע לה ועוד כי כשזכיתי לבא בארץ הקדושה מצאתי תרועתם בקבלת אבותם כקול המתרעש ואין טוט בהם ושאלתי לכמה גדולים ולא פירשו לי דבר עד ככסף בקשתיה וכמטמונים חפשתיה ומצאתי לר"י בן גיאת ז"ל שפירשה בהלכות ר"ה מתשובת רבינו שרירא ורבינו האי גאון ז"ל שכל דבריהם קבלה וז"ל ואין תרועה אלא שיש תקיעה לפניה ולאחריה הא כיצד שיעור תקיעה כתרועה שיעור תרועה כשלשה שברים בירושלמי איזו היא תרועה ר' חנניא ור' מונא חד אמר כהדין טרימוטא פי' קול המתרעש וחד אמר תלת רקיקין והיינו שברים שהן כבדים ילולי ליליל לשון רעישה וגנוחי גנח לשון שבירה כאדם המתאנח וגונח מלב ואתקין רבי אבהו בקסרין תקיעה ג' שברים תרועה ותקיעה מספקא ליה כו' כלשון הגמרא עד ברישא מגנח והדר מייליל והכין אמר רב שרירא ורבינו האי זצ"ל דהא תקנתא דר' אבהו לאו מדידה תקין לה אלא עיקר הדבר כך

היה מימות נביאים הראשונים. ומיהו לשון תרועה משמע גנוחי ומשמע ילולי פירוש דתרועה שברים קלילי נינהו כגון ילולי ושברים יקירי נמי דהיינו גנוחי תרועה מיקרו הילכך נמצאו שברים ותרועה אחד ושמא בעלמא נקראים שניהם משום דזה וזה תרועה נקרא וכן היה מנהגם בימות הקדמונים בכל ישראל מהם עושין תרועות יבבות קלות ומהן תרועות יבבות כבדות שהן שברים ואלו ואלו יוצאין ידי חובתן כי שברים כבדים תרועה הן ויבבות קלות תרועה הן והיה הדבר נראה כחלוקה ואע"פ שאינה חלוקה והרי התנאין הללו שונין שיעור תרועה שלש יבבות והללו שונין שיעור תרועה שלשה שברים אלו לפי מנהגן ואלו לפי מנהגן וקאמר אביי בהאי פליגי ולאו פלוגתא היא אלא מר כי אתריה ומר כי אתריה וכשבא רבי אבהו ראה לתקן תקנה שיהיו בה כל ישראל מעשה אחד ולא יראה ביניהן דבר שהדיוטות רואין אותו כחלוקה ושם את הראשונה כהללו וכהללו שניהן כי עשה את התרועה שברים ויבבות ולעולם כולה תרועה אחת היא שהרי היא אחת מג' של שלש שלש ואע"פ שאמר תשר"ת שמא בעלמא אחד כגון זה המנהג ואחד כגון זה המנהג כדי שלא יהא קפיד לא מאלו ולא מאלו וחוזר ותוקע בבא שנייה תש"ת כאלו ותר"ת כאלו וליכא ספיקא וספק זה שאומר הכי פירושיה זה שתיקן דבר זה מן הספק שנסתפק בתרועה כי לא מחמת ספק נתקנה התקנה נמצאת תקנת רבי אבהו לכנופי מנהג עכ"ל. ובזה נתרצו כל הקושיות וכן פירש ר"מ בפי' המשניות והוא דרך נכון מאד וגם על דרך האמת יש בו סוד נסתר מוכתר בנימוסי:

הרי שתקע והרייע עד שלש פעמים. פרק י"ט של ר"ה (דף ל"ג ל"ד):

הלכה ה

שמע תקיעה אחת עד וכיוצא בזה. סוף פ' יו"ט שם (דף ל"ד) ופרק אין בערכין:

שמע ט' תקיעות עד חייבין לשמוע. סוף מסכת ר"ה:

התקיעות על סדר ברכות עד סוף הפרק. פרק יו"ט של ר"ה (דף ל"ד) ובהלכות ר"י אלפס ובתשובות הגאונים ז"ל:

פרק ד

הלכה א

שיעור הסוכה עד הרי זו פסולה. ריש מס' סוכה (דף ב'):

סוכה שאין לה ג' דפנות עד הרי זו כשרה. פ"ק דסוכה (דף ו'):

הלכה ה

העושה סוכתו בין האילנות עד עולים לה ביו"ט. פרק הישן (דף כ"ד):

סוכה שאין לה גג עד כמחיצות לענין סוכה. פ"ק דסוכה (דף י"ט):

הלכה יא

נעץ ד' קונדיסין על ד' זויות הגג עד על שפת הסיכוך: כתב הראב"ד ז"ל זה אינו מחוור דאפילו לר"נ קאי בתיקו ולחומרא עכ"ל: **ואני** אומר גרסאות חלוקות הן ריש פ"ק דסוכה (דף ד') כי ר"מ ז"ל גורס כגירסת הגאונים ז"ל שכל דבריהם קבלה וה"ג ת"ר נעץ ארבעה קונדיסין וסיכך על גבן ר' יעקב מכשיר וחכמים פוסלין אמר רב הונא מחלוקת על שפת הגג דר' יעקב סבר אמרינן גוד אסיק מחיצתא אבל באמצע הגג דברי הכל פסול ורב נחמן אמר באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה מיתיבי נעץ ד' קונדיסין בארץ עד תיובתא דר"ה תיובתא וכיון דאיתותב רב הונא פסקו כרב נחמן והראב"ד ז"ל גורס כגירסת שאר הספרים ור"נ אמר באמצע הגג מחלוקת אבעיא להו באמצע הגג מחלוקת אבל על שפת הגג דברי הכל כשרה או דילמא בין בזו ובין בזו מחלוקת תיקו מיתיבי נעץ ד' קונדיסין בארץ עד תיובתא דרב הונא תיובתא וכיון דאיתותב רב הונא קיימא דר"נ ולדידיה בעיא ולא איפשיטא הוא ולכך פסק לחומרא. ואפילו לגירסת הראב"ד ז"ל יש לי לזכות ר"מ ז"ל דהא בתר דאיתותב רב הונא מהדר תלמודא באמצע הגג הוא דפליגי אבל על שפת הגג דברי הכל כשר לימא בהא נמי תיהוי תיובתיה ופריק אמר לך רב הונא פליגי באמצע הגג והוא הדין על שפת הגג והא דקתני באמצע הגג להודיעך כחו דר' יעקב דאפילו באמצע הגג מכשיר ע"כ. אלמא קים ליה לתלמודא מתיובתיה דרב הונא דלר"נ ובריתא דמסייעה ליה דעל שפת הגג דברי הכל כשרה וכמו שפסק ר"מ ז"ל:

הלכה יב

סוכה שיש לה פתחים עד פרוץ מרובה על העומד. פ"ק דסוכה (דף ז') ופ"ק דעירובין (דף י"א ט"ז) גמרא מתניתין דשיירא שחנתה:

הלכה יג

סוכה שאוירה גבוה עד כמו שביארנו בהלכות שבת. פ"ק דסוכה (דף י"ד):

הלכה טז

דפני סוכה כשרין מן הכל עד ואפילו מבעלי חיים. פ"ק דסוכה (דף ז') ופרק מי שהוציאוהו (דף מ"ד) גמרא מתניתין דפעם אחת לא נכנסו לנמל:

ועושה אדם את חבירו עד בשאר ימי החג. פרק מי שהוציאוהו (דף מ"ד):

כתב הראב"ד ז"ל דוקא דופן שלישית וכו' דבתר כוונה דידיה אזלינן עכ"ל: **ואני** אומר תפס בזה הראב"ד ז"ל לפי שלא חילק כאן באדם כמו שחילק בסמוך לגבי כלים וז"ל וכן

עושה בכלים דופן רביעית ביו"ט אבל דופן שלישית לא יעשה אותו בכלים ביו"ט לפי שהוא מכשיר הסוכה ואין עושין אהל עראי ביו"ט עכ"ל. והאמת הוא שרש"י ורבותינו בעלי התוספות ז"ל כך פירשו כמ"ש הראב"ד ז"ל אבל פשט התלמוד פרק מי שהוציאוהו גמרא מתני' דפעם אחת לא נכנסו לנמל כלשון ר"מ ז"ל מוכיח דכי אמרינן קשיא אדם אאדם קשיא כלים אכלים שקלינן וטרינן עלה עד דאסיקנא אלא הא והא רבנן וכלים אכלים לא קשיא הא בדופן שלישית הא בדופן רביעית דיקא נמי דקתני נפלה דפנה ש"מ אלא אדם אאדם קשיא כלומר שאין לחלק בו כמו בכלים בין דופן שלישית לדופן רביעית שהאדם יש לו דעת ויצטרך ללכת משם ולא יסבול לעמוד שם כמו הכלים שמתבטלים ועומדים שם לדעת המעמידם ופרקינן אדם אאדם נמי לא קשיא כאן לדעת כאן שלא לדעת ע"כ. אלמא לא חילק התם התלמוד באדם בין דופן שלישית לדופן רביעית:

פרק ה

הלכה א

הסכך של סוכה וכו' עד וכאילו אינם. פ"ק דסוכה (דף י"ד):

הלכה ד

סיככה בפשתי העץ עד מגודלי קרקע: כתב הראב"ד ז"ל טעם אחר וכו' ולא פחיתי מבלאי כלים עכ"ל: **ואני** אומר יפה עשה ר"מ ז"ל שחייב אדם לומר כלשון רבו וכן כתב ר"י אלפס ז"ל ואם הראב"ד ז"ל יש לו טעם בפני עצמו גם רבים אומרים טעמים אחרים אבל דברי ר"מ ורבותיו ז"ל נראין דהא אפיסקא דגדולי קרקע מייתי לה ולא אשמעתין דבלאי כלים גמרא מתניתין דהמקרה סוכתו בשפודין מסככין בחבלים של סיב ושל חלף וכיוצא בהן שהרי צורתן עומדת וכו' בירושלמי גרסינן לה סיככה בחבלים אית תניי תני כשרה ואית תניי תני פסולה מ"ד פסולה בחבלים מאן דגורס כשרה בחבלים של סיב ע"כ:

הלכה ה

סיככה בחצים עד בכל כלי קבול. הכל פ"ק דסוכה:

הלכה ו

מחצלת של קנים עד כשברי כלים: כתב הראב"ד ז"ל והברייתא חלקה וכו' ואפילו ארוגה עכ"ל: **ואני** אומר זו מחלוקת ישנה היא כי ר"י בן גיאת סמך על אותה ברייתא דסוף פ"ק כדברי הראב"ד ז"ל ור"י אלפס ז"ל סמך על סוגיין דתלמודא וכדאסקה רב פפא

ועל אותו דרך פסק ר"מ ז"ל וכן נכון כיון דתלמודא שקיל וטרי ובתר הכי אסקה רב פפא דהוא בתראה הלכתא כוותיה:

הלכה ז

נסרים שאין ברחבן עד ואם התירן כשרה. פ"ק דמס' סוכה (דף י"ד):

ואין חבילה פחותה מעשרים וחמשה בדים: כתב הראב"ד ז"ל בירושלמי מצא וכו' שמיה אגד עכ"ל: **ואני** אומר גם ר"י בן גיאת כתב כן וז"ל בירושלמי אין חבילה פחותה מכ"ה זרדין והכין עיקר דשמעתא ופסקה עכ"ל. ויראה לי ראיה לירושלמי דאמרינן פ"ק דע"ז גמרא מתניתין דאלו דברים וכו' ר' יהודה בן בתירא אומר אין חבילה פחותה משלשה קנים ע"כ. ואולי שיעור שתיהן שוים אלא שהלשון חלוק. ומ"ש הראב"ד ודפ"ק דסוכה גמרא מתניתין דחבלין חבלין לחוד וחבילה האמורה שם שסתם מפורשת בע"ז לחוד וזה יכול להיות לשון הירושלמי כי חבילה לחוד ושארא לחוד:

הלכה יא

חבילות קטנות עד סיכך על מקום הפסול. פ"ק דמס' סוכה (דף י"ב):

וכן חצר המוקפת וכו' עד הלכה למשה מסיני. פ"ק דסוכה (דף ד'):

כתב הראב"ד ז"ל נ"ל חסר בכאן וכו' קטנה וכו' עכ"ל: **ואני** אומר או הספר או שהגיה בו היה חסר בטעות סופר או הקורא לפניו טעה ולא השמיע לאזני רבינו הראב"ד ז"ל או השגה זאת לא יצאה מפיו הקדוש לעולם. שהרי ר"מ ז"ל הקדים אותו הדין סמוך לזה וז"ל עירב דבר שמסככין בו בדבר שאין מסככין בו וסיכך בשניהם אע"פ שהכשר יתר על הפסול פסולה סיכך בזה לעצמו וזה לעצמו זה בצד זה אם יש בסכך פסול ג' טפחים במקום אחד בין באמצע בין מן הצד פסולה בד"א בסוכה קטנה אבל בגדולה סכך פסול באמצע פוסל בד' טפחים פחות מיכן כשרה ומן הצד פוסל בד' אמות ופחות מכאן כשרה כיצד בית שנפחת באמצעו וסיכך על מקום הפחת וכן חצר המוקפת וכו' הכל כמו שהעתקתי וסידר סדר יפה לכל אלו ההלכות והשמיענו דין דופן עקומה הלכה למשה מסיני כמו שהוברר סוף גמרא פסקא ראשונה דפ"ק דסוכה: **וגם** על זה כתב הראב"ד ז"ל ראיתי ששנה בדבר זה שני פעמים והוציאו ממה שאמר בגמרא וכי סכיך הרבה מהם מאי הוי והא קא מצטרף סכך פסול וכו' ומשני בשחבטן והוא מפרש זה המחבר שהפרידן זה מזה הכשר בעצמו והפסול בעצמו ואם הלכה נקבל ואע"פ שיש להקשות עליו ממה שאמרו תחתונה כשרה ועליונה פסולה וקיימה עליונה למעלה מעשרים אצטריכא ליה מהו דתימא נגזור דילמא מצטרף סכך פסול וכו' קמ"ל והכא ליכא עירוב כלל מ"מ אנו יש לנו פי' אחר עכ"ל: **ואני** עתה רואה מזה במה שכתבתי שהקורא לפניו

לא השמיע לאזנו כי הדין הראשון שכתב אם יש בסכך פסול ג' טפחים במקום אחד וכל חלוקיו באמצע או בסוף כמו שנסחתי וכמו שמפורש פ"ק דסוכה גמרא מתני' דהרחיק את הסכוך מן הכותל מדברי רבה דאמר אשכחתינהו לרבנן דבי רב. ואין צורך לדחוק דבריו ולומר מכלל נאמרו אלא מפורשין נאמרו ומה ששנה פעם שנית הוא אם אין בסכך פסול ג' טפחים במקום אחד וז"ל סיכך בדבר פסול ודבר כשר זה בצד זה ואין במקום אחד מסכך הפסול רחב ג' טפחים אלא פחות וכו' עד כפרוץ הוא נחשב ודין חבטן וקצצן כתב בדין העושה סוכתו תחת האילן בזה הפרק על סדר התלמוד פ"ק דסוכה. עתה ראה גם ראה מה אשיב שואלי דבר על השגת רבינו הראב"ד ז"ל אם יצא מפיו הטהור ומה שאתה רואה זה מבואר תבין כי דברי ר"מ מקובלים בהלכה מסודרין פ"ק דסוכה ואין לי צורך עוד להשיב על מוצאותיו. ובפי' חבטן אמת רבו הפירושים בו וכבר הם חקוקים לנו בשיטת רבותינו בעלי התוספות ז"ל פ"ק דסוכה גמרא מתני' דהעושה סוכתו תחת האילן וגמרא מתני' דהדלה עליה את הגפן ואין לי צורך להביאה הנה:

הלכה יז

פרש עליה בגד מלמעלה עד בתוך הבית והעליונה כשרה. פ"א ופ"ב דסוכה:

בד"א שהתחתונה פסולה עד על ידי הדחק: כתב הראב"ד ז"ל יפה עשה כו' ע"י הדחק עכ"ל: **ואני** אומר מאחר שהראב"ד ז"ל מסייעו די אין דבריהם צריכין חזוק:

אבל אם אין גבהה עד היא נתרת. פ"ק דסוכה (דף ט'):

הלכה כג

מטה שבתוך הסוכה עד סוף הפרק. הכל פרק הישן (דף כ'):

פרק ו

הלכה א

נשים ועבדים עד מספק. פרק הישן תחת המטה (דף כ"ח):

וכן מי שחציו עד לחנכו במצות. ריש ערכין ופרק הישן:

חולים ומשמשיהן פטורין עד ואפילו חש בעיניו. פ' הישן (דף כ"ו):

מצטער פטור מן הסוכה עד וכיוצא בהן. פ' הישן ופ"ק דמס' ע"ז (דף ג'):

האבל חייב בסוכה עד עמוד השחר. פרק הישן (דף כ"ה):

הלכה יא

גמר מלאכול ביום השביעי עד שמצותה כל היום: כתב הראב"ד ז"ל איני יודע מהו זה וכו' אבל השכל מורה על זה עכ"ל: **ואני** אומר מענות רבינו ז"ל לימד לשונו לומר איני

יודע אבל על דבר אמת וענוה צדק בא לומר ר"מ ז"ל חידוש גדול לפי דעתי כי אע"פ שפסקנו פרק הישן (דף כ"ז) שאין הלכה כר' אליעזר דאמר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה דהא איהו גופיה הדר ביה לגבי חכמים שאומרים אין לדבר קצבה והיה עולה על הדעת כי ר"א מחמיר וחכמים מקילין הרי כאן מאחר שאכל ביום השביעי שחרית גמרה מצות הסוכה ומאז והלאה נתבטלה אפילו לר"א ומעתה אם רצה להמשיך עוד סעודה לעצמו כאגריפס המלך לא יצטרך לאכול אותה בסוכה קמ"ל דהלכה כדברי חכמים בין להקל אם לא רצה לאכול חוץ מליל יו"ט הראשון בין להחמיר אם רצה להרבות בסעודותיו ואפילו ביום השביעי לאחר סעודת שחרית תדע דקתני פרק לולב וערבה (דף מ"ח) סוכה שבעה כיצד גמר מלאכול לא יתיר את סוכתו כו' ולא קתני סעד סעודת שחרית אלא גמר מלאכול דמשמע גמר כל היום כדכתיב בסוכות תשבו שבעת ימים. ועוד דבפרק הישן גמרא מתני' דועוד אמר ר"א מי שלא אכל בלילי יו"ט הראשון משלים ביו"ט אחרון פרכינן והא ר"א הוא דאמר י"ד סעודות חייב אדם לאכול בסוכה אחת ביום ואחת בלילה כלומר וא"כ אי אפשר שלא יאכל לילי יו"ט הראשון וכדילפינן לה בגזרה שוה חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות דכתיב ביה בערב תאכלו מצות ומפרקינן אמר ר' אמי חזר ר"א והדר פרכינן היאך יכול לומר משלים ובמאי משלים אי בריפתא סעודתא דיומיה קא אכיל כלומר ומודה לחכמים שאמרו אין לדבר קצבה גם להחמיר אלמא פשיטא ליה לתלמודא שאם הרבה סעודות כל שבעה חייב לאכלן בסוכה לדברי הכל ואע"פ שהגיע זמן פריצתה לבטל אותה כשאין לו מקום לפנות דפליגי בה פרק לולב וערבה גמרא מתני' דסוכה שבעה רב חייא בר אשי אמר רב פוחת בה ד' על ד' וריב"ל אמר מדליק בה את הנר ולא פליגי הא לן והא להו כלומר הא לן לבני בבל דיו"ט הוא ואסור לפחות בה ד' משום סתירה מדליק בה את הנר משום היכרא ולבני א"י דחולו של מועד הוא פוחת בה ד' וכן כתבו רבינו יהוסף ב"י הלוי בן מיג"ש ור"י אלפס ז"ל סוף הלכות סוכה שלהם ובזה נתישבו דברי ר"מ ז"ל שכתב כאן לבני א"י. ומ"ש סוף זה הפרק לבני בבל ע"פ ההלכה ולא מפי סברא סתם דבריו בזה החבור כמו שכתבתי כמה פעמים:

הלכה יב

כל זמן שיכנס לישב בסוכה מברך קודם שישב אקב"ו לישב בסוכה ובלילי יו"ט הראשון מברך על הסוכה ואח"כ על הזמן ומסדר כל הברכות על הכוס נמצא מקדש מעומד ויברך לישב בסוכה ויושב ואח"כ מברך על הזמן וכזה היה מנהג רבותי ורבני ספרד לקדש מעומד בליל ראשון של חג הסוכות כמו שביארנו: כתב הראב"ד ז"ל לא

דייק וכו' עובר למצות היא באמת עכ"ל: **ואני** אומר דברי הראב"ד ז"ל כמקצת רבותינו בעלי התוס' ז"ל וגם דעת שלישית יש בהם ז"ל כל זמן שנכנס לשינה וטיול מברך כמו לאכילה דעיקר דירה נמי בהכי הוא וכן נהגתי בעצמי ע"פ רבותי ז"ל ואע"פ שאדוני אבי וכל גדולי משפחתי היו נוהגין בקבלת אבותם הספרדים כדברי ר"מ ז"ל ואין לי ראיה בזה להכריע דמסברא אין לי צורך בזה החבור. שוב מצאתי לרבינו האי גאון ז"ל שהשיב כן ואפילו הולך לבקר את חבירו יחיד או רבים מברך על כל ישיבה וישיבה ואפילו מאה פעמים ביום ואפילו לא אכל ולא שתה וכן כתב ר"י ב"י ז"ל בן גיאת:

הלכה יג

בזמן הזה שאנו עושין עד לישב בסוכה. פ' לולב וערבה (דף מ"ז):

וכן טומטום וכו' עד מברכין מספק: כתב הראב"ד ז"ל רואה אני מדבריו וכו' טומטום ואנדרוגינוס חייבין לברך עכ"ל: **ואני** אומר כבר כתבתי זה פרק שלישי הלכות מילה ונוסחת תשובתו ז"ל לחכמי לוני"ל ז"ל על זה ע"ש:

הלכה יד

גמר מלאכול עד ולפסלה. פרק לולב וערבה (דף מ"ח):

מי שלא עשה סוכה עד שמצותה כל שבעה. פרק הישן (דף כ"ו):

עצי סוכה עד סוף הפרק. פרק המביא כדי יין (דף ל') ופ"ק דסוכה (דף ט'):

פרק ז

הלכה א

כפות תמרים עד נקרא הדס שוטה: כתב הראב"ד ז"ל וצריך להיות כן כל השיעור או רובו עכ"ל: **ואני** אומר טעמו פירש אותו בשיטתו ז"ל סוף גמרא מתניתין קמייתא דפרק לולב הגזול דפסקינן הלכה כר' טרפון דאמר בת חמשה טפחים בתר דשקלינן וטרינן עלה ואסקינן מלתיה אליבא דהלכתא וז"ל מיהו בעינן כוליה שיעוריה דהדס שיהא עבות למצוה או כוליה לעכובא ממאי דאקשינן בגמ' לר"ט דאמר הדס בת חמשה השתא עבות בת תלתא לא משכחינן בת חמשה מבעיא אלמא בעינן כוליה שיעוריה דהדס עבות דאי לא מה קושיא יש בעבות בין מוצאה שלשה לחמשה ועוד מי לא משכחינן הדס בת ג' טובא אלא ודאי בעבות קאמר דלא משכחינן שיהו כל הג' טפחים עבות בת ה' טפחים מיבעיא ועוד הדס דומיא דלולב וערבה מה התם בעינן רוב עלין שלהן בהכשר כדבעינן למימר קמן אף הדס נמי בעינן רוב עלין בהכשר ואין הכשרו של הדס אלא בעבות כדכתיב וענף עץ עבות ותו לא מידי. הילכך למצוה ודאי בעינן כל ג' טפחים עבות

ואם אין אלא הרוב עבות כשר כדבעינן למימר קמן מדנשרו מקצת עליו כשר ברובו ה"נ אי הוה מיעוט שאינו עבות כשר דלא גרע מהיכא דנשרו. יש מי שאומר ובלבד שתהא עבותו בראשו כדאמרינן לקמן בהדס שיבשו עליו ונשתיירו בו שלשה בדי עלים לחין דבעינן שיהא בראש כל אחד ואחד. ול"נ דלא בעינן עבות בראשו ולא דמי להדס שיבשו עליו דהתם משום הדר הוא וכיון דכולן יבשין אם לא נשתיירו שלשה בדי לחין בראשו לא הוי הדר אבל הכא משום עבות ובעינן רובו עבות וכיון דרובו עבות אע"פ שאין ראשו עבות הא מקיים ביה עבות בכוליה עכ"ל. והרמב"ן ז"ל כתב בספר המלחמות להעמיד דברי ר"י אלפס ומה שאמרו עבות ג' לא משכחינן לא מפני הקטומין שלא מצינו לר"ט שאסר בהם לכתחלה אלא מפני שאין הדס שכולו עבות מצוי להם במקומן באורך ג' טפחים שרוב הארוך שוטה והיינו דקאמרינן בהדיא עבות שלשה אלמא משום עבות הוא שאינו מצוי ותלתא קטימי שכיחי להו טפי מחד ולא קטים שדרך ההדס ליבש ראשו ולהשיר עליו העליונים ולהיותו קטום עכ"ל, ואמר שכל הגאונים כך אמרו ולא ערער אדם מן הראשונים בדבר וקבלתם תכריע. ולדעתי עוד יראה לי לומר על קושיא ראשונה שהביא ממנה הראב"ד ז"ל כי מ"ש רב הונא שרא ליה מריה לר"ט השתא עבות ג' לא משכחינן וכו' לא היה מבין דבריו תחלה וכדמוכח סוגיין דשקיל וטרי לאוקומה בכמה אנפי וכיון דתמה עליה דלא קאי אדעתיה היכי דייקינן מפירקיה לפרושי מלתיה אליבא דהילכתא הא קמן דלאו דעתיה דייק ולאו קושייתיה דייקא ומזה תתורץ קושיא שניה כי היה סבור דלר"ט בעינן כולה עבות וליתא לסברתיה לפום הלכתא אלא כאמימר דאמר בר בריה משמיה דההוא הדס שוטה קרי ליה וכדאסיקנא סוף גמרא מתני' דר' ישמעאל אומר ג' הדסים בהאי פירקא דלולב הגזול דחד דלא קטים לא שכיח ומידי דלא שכיח לא אצרוך וכדומה לדברי הרמב"ן ז"ל. ומה שהקשה שלישית באקושי הדס ללולב וערבה נתרץ לה שפיר דבלולב וערבה בעינן הדר לר"ט אבל הדס לא בעינן הדר אלא בענף עץ עבות תלא רחמנא וכן מוכח בירושלמי להדיא דלרבנן בעינן ביה הדר ולר"ט לא בעינן ביה הדר הלכך לית לן לאקושינהו אהדדי מסברא דילן וכ"ש לאורויי מינה הלכה למעשה וע"כ הסכים יפה ר"י אלפס והשמיט כל אותה הסוגיא מן ההלכות מאחר שלא היו כהלכה כמ"ש בתירוץ הראשונה ובזה עלו דברי ר"מ ז"ל על נכון וכדעת הגאונים הראשונים כלם ז"ל:

הלכה ג

ערבי נחל עד ממשה רבינו נתפרשה. פ' לולב הגזול:

ארבעה מינין אלו עד הדומה לו. במס' מנחות פ' הקומץ רבה ובמס' סוכה פרק לולב הגזול:

מצוה מן המובחר עד סומכין לו. פרק הקומץ רבה במנחות ופ"ק דמס' סוכה ופרק לולב הגזול:

ואח"כ נוטל האגודה וכו' עד שימצא השאר. במס' מנחות פ' הקומץ רבה ובמס' סוכה פ' לולב הגזול:

הלכה ז

כמה נוטל מהן לולב אחד עד אם הוסיף או גרע פסול: כתב הראב"ד ז"ל לא שמעתי מעולם וכו'. והאי לחודיה קאי עכ"ל: **ואני** אומר כבר נהייתי ונחליתי ימים על רזא דנא ושאלתי לכל רבותי נ"ע ולא אמרו לי דבר. רק מורי הרשב"א ז"ל אמר לי שגם הוא שאל את פי הרב ר' יונה זצ"ל מגירונדה ואמר שלא שמע בו טעם אלא שההדס הידור מצוה מסברא. ואחר בואי מארץ הצבי יגעתי ומצאתי אשר כתב ר"י בן גיאת ז"ל תשובה לרב פלטוי גאון ז"ל שהסכים כן והעיד בו שכך היו נוהגין בשתי ישיבות וגם כי רב נטרונאי גאון ורבינו סעדיה גאון כן השיבו ור"י בן גיאת ז"ל כתב בהלכותיו אחר תשובותיהן שאמרו שאם הוסיף הדס כשר הוא הידור מצוה מן המובחר ואם בהדס שוטה מ"מ שפיר דמי ודבריהן הן בלא טעם ונקבלם ונתן הוא ז"ל טעם מדעתו וז"ל וכדבריהם אנו סוברין דכיון דהדס שוטה או שאר מיני הדס שאינן כשרין למצוה מין הדס הן ולא מין אחר אין פוסלין באגודה דהא סיב ועיקרא דדיקלא לרבי יהודה דאמר אין אוגדין הלולב אלא במינו כשרין לאגודה הואיל ומינא דלולב נינהו ולא פסלי ואע"ג דקסבר לולב צריך אגד אבל לרבנן דסברי לולב אין צריך אגד כ"ש דכשר עכ"ל:

הלכה ח

כמה שיעור אורך עד פחות משלשה טפחים: כתב הראב"ד ז"ל שלשה טפחים קטנים שהם עשר אצבעות בגודל כר"ט עכ"ל: **ואני** אומר כן פירש ר"י בן גיאת ז"ל בהלכותיו והוסיף לבאר כי ד' טפחים של לולב הם שלש אצבעות ושליש עכ"ל. והיינו כדאסיקו רב דימי ורבין אליביה והלך לפי שיטתו שהעתקתי בסמוך לגבי הדס. אבל ר"מ ז"ל רוח אחרת עמו והלך גם הוא לפי שיטת רבותיו נ"ע כמו שכתבתי שם שהשמיטו כל אותה סוגיא להשמיענו שאינה הלכה וסמכו על ההלכה הפסוקה השנויה במס' מנחות פ' התכלת גמ' מתניתין קמייתא דגרסינן אמר רב פפא טפח דאורייתא ארבע בגודל שית בקטנה חמש ותילתא באצבע וקבעה ר"י אלפס בהלכות ציצית ופסק כאן בשמעתין דלולב הגזול כסתם מתני' ומסקנא דתלמודא דמייתי לה נמי התם בפ' התכלת וכדרב

יהודה אמר שמואל דפסק תלמודא כוותיה שיעור הדס וערבה ג' טפחים ולולב ארבעה כדי שיהא לולב יוצא מן ההדס טפח וכן פסקו רבותינו בעלי התוס' ופירשו ג' טפחים שהם שתים עשרה אצבעות בגודל ובלולב שש עשרה בגודל ועל זה סמך ר"מ ז"ל שכתב כאן טפחים סתם ולא פירש האצבעות כמו שסתמו כאן רבותיו על דרך כמנהגו. אבל פירשו סוף פ' י"ז דהלכות שבת לכל דינין שבתורה כדרב דפ' התכלת שנסחתי וזה נכון כי לא נניח תלמוד ערוך בכמה מקומות והלכות מרווחות למעשה משום שנויי דחיקי דלא דייקי דהא קמן מסיק תלמודא דלא דק ולחומרא לא דק ושיעורא דידן דייק שפיר ועוד דאנן לחומרא אנן דהא בשיעור דידהו אנן לא נפקינן ובשיעורא דידן נפקי אינהו וכדתניא התם להדיא בפרק התכלת יש להם שיעור למטה ואין להם שיעור למעלה ולא היה מי שיערער על זה לעולם וכן כתב ר"מ ז"ל ואם היו ארוכין כל שהן כשרין כד"ן:

ואפילו אין בכל בד ובד עד ואין אגודתו מעכבת. פ' לולב הגזול:

הלכה יג

מצות לולב להנטל עד שבעת הימים. פרק יו"ט של ר"ה (דף ל'):

חל יום השבת וכו' עד שמא יעבירנו ארבע אמות ברשות הרבים. הכל מפורש פרק לולב הגזול (דף מ"ג):

הלכה יט

כל שחייב בשופר עד מנטילת לולב. ריש מס' ערכין (דף ב') ופ"ק דקדושין (דף ל"ד):

קטן היודע לנענע וכו'. ס"פ לולב הגזול (דף מ"ב):

הלכה למשה מסיני עד זכר למקדש. הכל פ' לולב וערבה (דף מ"ה):

הלכה כד

כך היה המנהג עד מחליפין המים. סוף פרק לולב הגזול (דף מ"א):

הדס שבלולב אסור להריח בו עד מאכילה. פרק לולב הגזול (דף ל"א):

ואסור לאכול אתרוג כו' עד סוף הפרק. פרק לולב וערבה (דף מ"ז) ובמס' ביצה פרק המביא (דף ל'):

פרק ח

הלכה א

ארבעת מינין אלו עד ולא גמר ליבש. פ' לולב הגזול (דף ל"ב ל"ג):

ובשעת הדחק או בשעת הסכנה לולב היבש כשר אבל לא שאר המינין: כתב הראב"ד ז"ל אני איני אומר כן וכו' ולא אמר שהיו מברכים עליו עכ"ל: **ואני** אומר זו מחלוקת

ישנה היא בין הראשונים והאחרונים ור"מ ז"ל עמד בשיטת רבותינו נ"ע פ' לולב הגזול וגם דעתי מכרעת כדבריו שאני אומר אם לא היו יוצאין בהן ולא מברכין עליהן מאי אסהדותיה דר' יהודה ומאי אהני להו ירושתייהו לימרו להו שקולו טיבותייכו ושדו אחזרי. ואף לדברי המפרש ז"ל דגימוניות של כסף וזהב שהיו לוקחין בהן לכבוד לולביהן קאמר, אני משיב אם כן מאי קמ"ל ר"י היינו כסף וזהב ואי משום לומר דלקיחה ע"י דבר אחר שמה לקיחה בלאו סהדותיה ידעינן ליה מדרבא פרק לולב הגזול גמרא מתניתין דאין אוגדין את הלולב אלא במינו ועוד כי פליג רבא עליה דרבה אמאי לא אסתייעא ליה מסהדותיה דרבי יהודה או אמאי לא אוקי תלמודא פלוגתייהו כתנאי וכי אמר רבא מנא אמינא לה דתנן אזוב קצר כו' לימא נמי סהדותיה דרבי יהודה ולמה נשתקעו דבריו מאותה שמועה ולא הוזכר שם כלל אלא ש"מ לאו להכי אסהיד אלא כדברי ר"מ ז"ל:

הלכה ב

אתרוג של ערלה עד החריות כשר. פ' לולב הגזול: (דף ל"ה):

נפרצו והוא שידלדלו וכו'. פרק לולב הגזול (דף כ"ט):

כתב הראב"ד ז"ל אני אומר שנסדקו לארכן גופי העלין אע"פ שלא נתקו מן השדרה וזהו דעביד כי חופיא פירוש חפוי הכלים שנעשין מאותן הרצועות של ההוצין עכ"ל: **ואני** אומר כבר נתחבטו בפירוש זה ור"מ ז"ל עומד כפירש"י והראב"ד ז"ל כרבותינו בעלי התוספות והבאים אחריהם רבו בו הפירושין וגם תשובות הגאונים נחלקו בם בהלכה פרק לולב הגזול ואלו ואלו דא"ח הם אך לשון חפוי כלים שפירש הראב"ד חדוש הוא ואין לי ראיה להכריע ביניהם ומתיירא אני שמא ירוצו את גלגלתי ולענין הפסק דעת ר"מ ז"ל כהסכמתי:

הלכה ד

ברייתי עלין של לולב עד לצד עיקרו של זה פסול. פרק לולב הגזול:

הלכה ה

הדס שנקטם ראשו כשר: כתב הראב"ד ז"ל כבר הופיע רוה"ק בבית מדרשנו וכו', ובחבורו ז"ל עוד שנינו משנתנו הדס הגזול והיבש פסול וכן נקטם ראשו ונפרצו עליו פסול וכתב הרב ר' יצחק הא מתני' ליתא דהא איפסיקא הלכתא בהדיא כר"ט דאמר אפילו שלשתן קטומין כשרין ואנן לא חזינא להא מילתא כלל חדא דהא סתמא היא דהא גבי הלכתא פסיקתא תני לה ועוד דכולה סוגיא דשמעתא כי הא סתמא אזלא ועוד דקטומין דקאמר ר"ט ור"י לאו כקטומין דרישא נינהו תדע דהתם קרי ליה נקטם ראשו והכי קרי להו קטומין סתמא ועוד דהכא קרי להו קטומין והתם בגמרא ירושלמית קרי

להו דליות וכן בספרא והכי איתא להא מלתא התם ר"י דריש פרי עץ הדר אחד כפת תמרים אחד ענף עץ עבות שלשה וערבי נחל שתים שתי דליות ואחת שאינה קטומה ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומין רבי אבא בר ממל בעא קומי רבי אמי כמה דר' ישמעאל מרבה בהדר ירבה בשאר כל המינין א"ל מסבר את סבר על דר' ישמעאל קטום הדור והתנינן ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומין לית בר נש אמר אפילו אלא דהוא מודה על קדמיתא ר' חגי בעי קומי ר' יוסי מה בא ר"ט להוסיף על דברי ר"י א"ל ר"י לא סבר קטום הדור ור"ט סבר קטום הדור, הנה זאת הסוגיא כאשר היא בירושלמי והחכם אשר עיניו בראשו יבא ויראה כי קטומין שאמר ר"י ור"ט אינן כקטומין ששנינו בראש המשנה חדא דהא קרי להו התם דליות ועוד איך יוכל אדם לפרש הסוגיא כולה על דרך אותן קטומין. אבל אני אפרש אותה הסוגיא על בירור ומתוך הפירוש שלי יתברר לכל מבין שאין לנטות ממנו ימין ושמאל גם יתברר ממנו שאין הקטומין שלהם דומה למשנתנו. וכך היא פירוש הסוגיא כי היו ר' אבא בר ממל ור' חגי סבורים לומר שתי דליות דקאמר ר' ישמעאל לשבח קאמר ובמילתיה דר"י לא תנו אפילו כאשר כתבתי למעלה והכי איתא בסיפרא במילתיה דר' ישמעאל שתי דליות ואחת שאינה קטומה ר"ט אומר אפילו שלשתן קטומין וקא סברי ר' אבא בר ממל ור' חגי כי הדליות שהזכיר ר"י לשבח קאמר כי הם הענפים העליונים והרכים והם שבח ההדסים ובמשנתנו קראן קטומין כדכתיב ואת ראש יניקותיו קטף ועל כל דבר שנשבר כשהוא רך נקרא קטיפה ועל כל דבר קשה נקרא שבירה וכן הוא אומר ולקחתי אני מצמרת הארז הרמה ונתתי מראש יונקותיו רך אקטף וגו'. והנה ר"י בעי שיהו שני ההדסים מן הענפים העליונים הרכים והשלישית אע"פ שאינה קטומה כלומר אע"פ שאינה רכה אלא שנשברת מן הקשה שבה כך היה דעת אלו המקשים ומש"ה אקשי ליה ר' אבא בר ממל לר' אמי כמה שהיה ר' ישמעאל מרבה בהדרם של הדסים כך ירבה בהדר של שאר מינין ויהיה הלולב קטום מראש היניקות וכן בערבה השיב לו ר' אמי וכי סבור אתם קטום דאמר ר"י לשבח ההדס ולרבות הדרו והא תנינן ר"י אומר אפילו שלשתן קטומין ואם קטומין לשבח הוא כדקא סברת מאי אפילו דמשמע דהוא מודה בשנים קטומין אטו מי משתעי איניש הכי דלימא ר' ישמעאל בהדר השנים סגי ליה ואמר ליה ר"ט אפילו בהדר השלשה נמי סגי ליה אלא ודאי קטומין דקאמרי לאו שבח הוא כדקא סברת וכן שאל רבי חגי קומי רבי אסי משום דהוה ס"ל כרבי אבא בר ממל ולשבח קא אמר וקשיא ליה מאי אפילו דקאמר ר"ט ומה בא להוסיף על דר' ישמעאל וכו' כאשר פירשתי וחזר רבי אסי ופי' דלאו לשבח קאמר אלא לגרע דר"י לא סבר קטום הדור ושאינו קטום הוא ההדור מש"ה בעינן שיהא אחד

מן ההדסים שאינו קטום כדי לקיים בו הדר ור"ט סבר אפילו כולו קטום הדור הוא. עכשיו יש לנו לפרש מה הוא הגריעות של דליות והשבח של אינה קטומה ונאמר כי הדליות דקאמר ר"י ה"ק אפילו לא יהיה הגזע שלם אלא שיקטום פארה מכאן ופארה מכאן נחשוב כשני ההדסים אבל האחד צריך שיהא כולו שלם ולא קטום מן הגזע אלא כל הגזע שלם עם פארותיו והדר קרינא בהו וזהו אפילו דקאמר ר"ט וכגמרא דילן מאי סבר אי שלמים בעי לבעי נמי כולהו וכו' כלומר אי ס"ל דלאו הדר אא"כ הגזע כולו שלם ליבעי כולהו שלמים דהא הדר אכולהו קאי ואי לא בעי שלמים כלל דאפילו פארה מזה ופארה מזה הדר הוא אפילו חד שלם נמי לא ליבעי ואמרינן חזר בו ר"י כלומר ודאי דהכי ס"ל דאפילו פארה מזה ופארה מזה הדור הוא וכי בעי הדר שלם להדור מצוה קא אמר וקבלה היתה בידו שחזר ר"י מדבריו ור"ט מיקל מכולהו ואפילו מדר"ע מ"ט תלתא קטימי שהן עבות שכיחי וחד דלא קטים לא שכיח שהוא עבות כלל וכן הוא הדבר שתמצא פארה אחת בפארת הגזע שהיא לבדה עבות והשאר אין עבות ולא תמצא גזע אחד אפילו באלף שיהא הוא וכל פארותיו עבות. זהו פי' שמועה זו על נכון וגם מדברי ר"ע נמי יתברר זה הפירוש מדאמרינן לדברי ר"ע דחד עבות ולא קטים לא שכיח ואם בנקטם ראשו כדברי המפרשים היכי אמרינן לדברי ר"ע חד ולא קטים לא שכיח והא שכיחי טובא אלא ש"מ כדפרישית ולעולם הלכה כסתם משנתנו שאם נקטם ראשו פסול והוא ראש הפארה משום דלאו הדר הוא והנוטה מזה הדרך נוטה מדרך השכל עכ"ל בחבורו. והרמב"ן ז"ל השיב על זה ואמר דבר זה לא רבינו הגדול אמרו אבל כל הגאונים ז"ל כך אמרו ולא ערער אדם מן הראשונים בדבר וקבלתם תכריע. ועוד לזה הפירוש א"כ למה פסל שום חכם הקטומין ומופשחין בהדס יותר משאר המינין ואדרבה בהדס כשר לדברי הכל שהרי ענף כתוב בו וענף הוא הבד המופשח מן העץ ובירושלמי מפורש דמשום הדר פסלי ליה רבנן ואין לבד הגזוז מן הקרקע יותר מן המופשח לא תאר ולא הדר אלא משמע דעל הקיטומין בראש הבדים אמורין והיינו לישנא דגמרא דשלמין ולא שלמין ור"ט מכשיר בזה ולא באחר מפני שההדס בעבותו תלוי הדרו שעליו חופין את עצו משא"כ בשאר מינין וזו ששנויה בתורת כהנים ר' ישמעאל אומר שתי דליות ואחת שאינה קטומה כלומר שצריך לחזר עליה שלא תהיה קטומה והיינו דקתני אחת שאינה קטומה ולא קתני אחד שאינו קטום אלמא אדליות קאי והיינו נמי דלא א"ר טרפון אפילו שלשתן דליות לפי שאינן ודאי קטומין. אבל לי נראה שהענפים הגדולים שדרכן של כורמים לזמור אותן ולקוץ בכל שנה כדי שיוסיפו הן הנקראין דליות והענפים השלמים הם הנקראים בדים או פארות במקרא ויב"ע תרגם בו עוברתיה וכן תרגם אונקלוס זמורה

והוא הענף שכסחו ראשו ועל שם שיזמר נקרא כן וכן תרגומו ועל שם שהעבירו ממנה נקראת עוברתא ומן הלשון הזה של דליות אמרו חכמים המדלדל בגפנים וכולן לשון זמור וכסוח. ומ"ש עבות ג' לא משכחינן לה מפני הקטומים שלא מצינו לר' טרפון שאסר בהם לכתחלה אלא מפני שאין הדס שכולו עבות מצוי להם במקומן באורך שלשה טפחים שרוב הארוך שוטה והיינו דקאמרינן בהדיא עבות שלשה אלמא משום עבות הוא שאינו מצוי ותלתא קטימי שכיחי להו מחד ולא קטים שדרך ההדס הזה ליבש ראשו ולהסיר עליו העליונים ולהיותו קטום עכ"ל ספר המלחמות. (מכאן ועד סוף הפרק חסר, כי ההעתק היה חסר ממנו לרוב יושנו ולא היה לנו זולתו):